

Ekonomické nástroje znižovania emisií CO₂

Prípad HBP

RNDr. Viliam Páleník, PhD.
Ekonomický ústav SAV

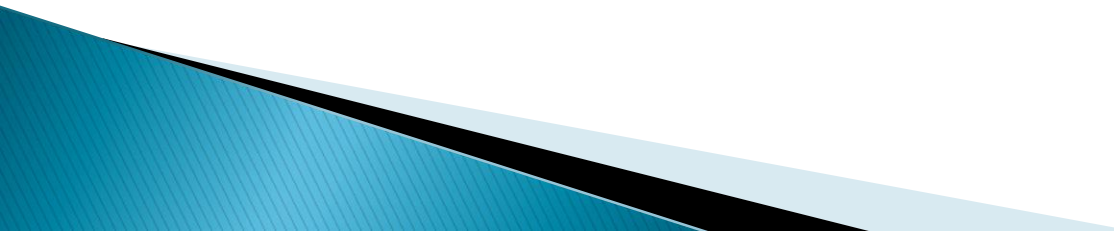
Seminár EÚ SAV

13.5.2019 knižnica EÚ SAV

Spracovaná v rámci projektu: VEGA 2/0158/18 Predpovedanie ekonomických a finančných kríz po recesii v Európskej únii a podporené projektom EVS Z314011L038 Politiky zamestnanosti

Ekonomické nástroje znižovania emisií CO₂ – prípad HBP

► Štruktúra vystúpenia:

1. Motivácia
 2. Environmentálna ekonómia vs. Ekologická ekonómia
 3. Klimatické zmeny – mitigácia vs. adaptácia
 4. Mitigačná politika EÚ
 5. Dotácie na ťažbu uhlia a mitigácia
 6. Prípad HBP
 7. Závery a odporúčania
- 

1. Motivácia

- Klimatické zmeny
- Globálne otepľovanie
 - Existencia
 - Mitigácia
 - Adaptácia
- Spoločenský diskurz:
 - Environmentálny aspekt
 - Ekonomický pohľad
- Mitigačné nástroje hospodárskej politiky:
 - Svet
 - EÚ
 - Slovensko
- Záujmové skupiny:
 - Tvorcovia politik
 - Regióny
 - Organizovaná občianska spoločnosť
 - Zamestnávateľia
 - Zamestnanci
 - Ostatné záujmové skupiny
- Prípád Hornonitrianske bane Prievidza

2. Environmentálna ekonómia vs. Ekologická ekonómia

- ▶ **Ekologická ekonómia** je špecifický smer v rámci heterodoxnej ekonómie
 - environmentálne súvislosti ekonomickej činnosti (produkcie a spotreba)
 - optimálna veľkosť ekonomiky
 - predpoklad tzv. silné udržateľnosti
 - voľná substituovateľnosť prírodného kapitál za ľudmi vytvorený kapitál (technológie, ľudská práca).
- ▶ **Environmentálna ekonómie** je časť ekonómie, ktorá sa zaoberá témami spojenými so stavom a kvalitou životného prostredia
- ▶ Vychádza z neoklasického ekonomického modelu
- ▶ Zlyhanie trhu, externality, verejné statky, komunity, ekonomické hodnotenie prírody.
- ▶ Prínosy a náklady politík ochrany životného prostredia
 - znečistenie vzduchu, vody,
 - zásahy do ekosystémov,
 - odpadové hospodárstvo
 - využitie krajiny
 - globálne klimatické zmeny,
 - atd.

2. Environmentálna ekonómia – externality

- ▶ **Externalita:** označenie pre aktivitu či činnosť, ktorou firmy či jednotlivci spôsobujú nedobrovoľné náklady alebo zisky iným subjektom bez kompenzácie prostredníctvom trhu
 - Za prítomnosti externality nie je bod trhovej rovnováhy efektívny = neoptimálne množstvo produkcie z pohľadu celej spoločnosti.
- ▶ **Externality – ekonomické nástroje:**
 - Pozitívne externality – dotovať
 - Negatívne externality – spoplatňovať, Pigouovova daň
 - Priame regulácie
 - Internalizácia externalít
 - Coasova teoréma:
 - Silné vlastnícke práva a vyjednávanie dotknutých strán

Pigou, A. C. The Economics of Welfare. London: Macmillan, 1920. Print.

2. Environmentálna ekonómia – pozitívne externality

- ▶ **Pozitívne externality** (príklady):
 - Výskum nových technológií
 - Poľnohospodárstvo – rastlinná výroba a údržba krajiny
 - Mimoprodukčná funkcia lesníctva (rekreácia, vodoochrana, pôdoochrana, asimilácia).
 - Očkovanie proti nákazlivým chorobám – naočkovaný človek chráni sebe aj okolie.
 - Reštaurovanie historických budov – kultivácia okolia a zachovanie histórie.
 - Údržba okolí vlastného domu a záhrady – zvýšení estetické kvality rezidenčnej oblasti.

2. Environmentálna ekonómia – negatívne externality

► Negatívne externality (príklady):

- Výrobné podniky produkujúce odpad:
 - Voda – pitná voda, vodný život
 - Plynné emisie – dýchanie, zmeny klímy
 - Pevný odpad, hluk a pod.
- Štekajúci pes – narušovanie susedských vzťahov.
- Hluk večierku – znižovanie kvality života susedov.
- Zdravotné riziko pasívneho fajčenia (Coasova teoréma?).

3. Klimatické zmeny

- ▶ Klimatická zmena:
 - je významná a neustála zmena v štatistickom rozložení poveternostných pomerov
 - prebiehajúca v rozmedzí od jedného desaťročia a miliónov rokov
 - zmena v priemerných klimatických podmienkach
 - zmena výskytu extrémnych poveternostných javov.
- ▶ Spôsobujú zmeny faktorov:
 - biologické procesy,
 - slnečné žiarenie dopadajúce na Zem,
 - dosková tektonika a sopečné erupcie,
 - ľudská činnosť.

3. Klimatické zmeny – globálne otepľovanie

- ▶ Globálne otepľovanie:
 - dlhodobý nárast priemernej teploty klimatického systému Zeme:
 - merané teploty,
 - ďalšie prejavy otepľovania.
- ▶ Otepľovanie spôsobené:
 - predovšetkým človekom
 - od doby priemyslovej revolúcie
 - jeho predpokladané pokračovanie.

3. Klimatické zmeny – mitigácia a adaptácia

- Reakcie na klimatické zmeny:
- Mitigačné opatrenia
- (zmierňovanie následkov):
 - činnosti, ktoré:
 - znižujú emisie skleníkových plynov
 - zvyšujú schopnosť pohlcovať skleníkové plyny z atmosféry.
- Adaptačné opatrenia (prispôsobenie):
- Plánované:
 - reakcia na otepľovanie
 - predvídanie otepľovania
- Spontánne (občianske aktivity)

3. Klimatické zmeny – mitigácia vs. adaptácia

- ▶ Je globálne otepľovanie spôsobené ľudskou činnosťou štatisticky významné?
- ▶ Je zotrvačnosť globálneho otepľovania veľká?
- ▶ Ak áno – je potrebné oboje:
 - Mitigácia
 - Adaptácia

4. Mitigačná politika

- ▶ Rámcová zmluva OSN o zmene klímy
 - 1992 Rio de Janeiro
 - ,
 - 2015 Paríž 195 zmluvných štátov 185 ratifikovalo (USA odstúpilo)
- ▶ Európska únia: Stratégia Európa 2020
 - Zmena klímy a energetika
 - menej emisií skleníkových plynov o 20 % v porovnaní s rokom 1990
 - získavať 20 % energie z obnoviteľných zdrojov
 - zvýšiť energetickú účinnosť o 20 %
- ▶ Slovenská republika:
 - Ratifikácia Rámcová zmluva OSN o zmene klímy
 - Prijatie Európa 2020

4. Mitigačná politika EÚ

- ▶ Energetická únia pre Európu (2015)
- ▶ „Zabezpečiť cenovo dostupnú, bezpečnú a udržateľnú energiu pre Európu a jej občanov. Osobitné opatrenia sa týkajú piatich kľúčových oblastí, medzi ktoré patria:
 - energetická bezpečnosť,
 - energetická efektívnosť,
 - eliminácia emisií uhlíka“.
- ▶ Obnoviteľné zdroje energie:
 - Biopalivá
 - Veterné, vodné
 - Geotermálne
 - Fotovoltaické

2016 : Balík opatrení Čistá energia pre všetkých Európanov

2017: Platforma pre transformáciu uhoľných regiónov v Európe

5. Dotácie na ťažbu uhlia a mitigácia

Platforma pre transformáciu uhoľných regiónov v Európe:

- ▶ uhoľné regióny v procese premeny,
- ▶ 41 regiónoch 12 členských štátov sa aktívne ťaží uhlie,
- ▶ priamo zamestnaných približne 185 000 občanov
- ▶ produkcia a spotreba uhlia v EÚ trvalo klesá,
- ▶ záväzku viacerých členských štátov, že postupne prestanú využívať uhlie,
- ▶ pomoc členským štátom a regiónom čeliť výzve udržať rast a zamestnanosť uhoľných regiónoch.

6. Prípád Hornonitrianske bane Prievicza a.s.

- ▶ 1991 Vláda SR :
 - „Informácia o útlmových programoch a riešení otázok uhoľného baníctva na Slovensku“,
 - „Útlmový program pre spoločnosť Slovenské uhoľné bane“
- ▶ Privatizácia: Základné imanie: 3 002 567 000, sk (= cca 86 mil Euro)
 - 1996 63% ZI za 15 774 000 Sk
 - 1998 34 % ZI za 10 400 000 Sk
 - Spolu 97 % akcií 26,2 mil Sk = cca 750 000 euro (pod 1% zo ZI)
- ▶ Vláda SR svojimi uzneseniami č. 356 zo 4. mája 2005 Všeobecný hospodársky záujem – elektrina z domáceho uhlia
 - Tarifa za prevádzku systému (cca 100 mil euro 2018),
 - cca 5 % emisií CO₂ v SR
- ▶ 2009 – výbuch uhoľného plynu v Bani Handlová – 20 obetí
- ▶ 2018 Uzn č 580/2018 Vláda SR : „Problematika transformácie regiónu horná Nitra v súvislosti s návrhom všeobecného hospodárskeho záujmu na zabezpečenie bezpečnosti dodávok elektriny“.
- ▶ 2019 ? Akčný plán transformácie regiónu Horná Nitra
- ▶ 2023 ? Ukončenie ťažby v regióne

6. Prípád HBP

Všeobecný hospodársky záujem na zabezpečenie bezpečnosti dodávok elektriny: Vzhľadom na nízku kvalitu ťaženého uhlia a jeho malý podiel v energetickom mixe Slovenskej republiky (cca 7 %):

Verejný záujem na ochrane životného prostredia, ľudského zdravia a ochrane klímy jednoznačne prevyšuje nutnosť vyťažiť a spáliť uhlie a hlavne lignit.

6. Prípád HBP*

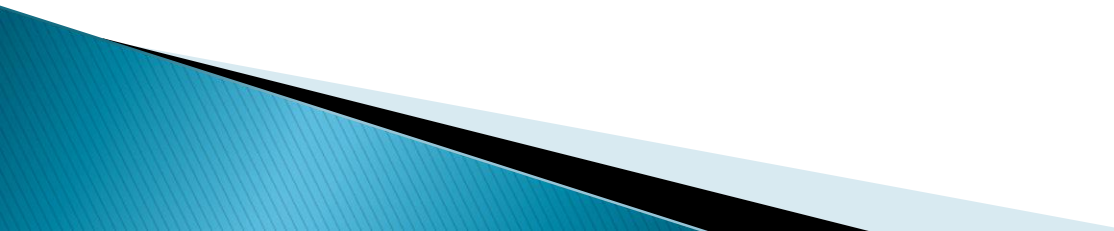
- ▶ Dokumentu chýba:
- ▶ Zohľadnenie verejného záujmu na ochrane životného prostredia a klímy.
- ▶ Riešenie projektu 12. ťažobného poľa v bani Nováky, ktoré v súčasnosti prechádza procesom posudzovania vplyvu na životné prostredie (EIA)
- ▶ Ekonomické vyhodnotenie a plán uzlovej oblasti Bystričany.
- ▶ Analýza tepelného plánu pre región horná Nitra a plán.
- ▶ Plán útlmu uhol'ných teplární a elektrární.
- ▶ Dátum ukončenia ťažby v bani Čáry.

* http://www.greenpeace.org/slovakia/PageFiles/998860/Analyza_dokumentu_Palenik.pdf

6. Prípád HBP – zamestnanosť

- ▶ Zamestnanosť
- ▶ Hornonitrianske bane Prievidza (HBP).
- ▶ Uvádza sa počet 3000 – 3999 zamestnancov
 - Počet v regióne Horná Nitra
 - Počet zamestnancov – baníkov
 - Veková štruktúra
 - Krajina pôvodu

???



6. Prípád HBP – legislatíva EÚ

- ▶ Rady z 10. decembra 2010 o štátnej pomoci na uľahčenie zatvorenia uhoľných baní neschopných konkurencie (2010/787/EÚ).
- ▶ „S cieľom predísť tomu, aby takúto pomoc neoprávnene čerpali podniky, ktoré zatvárajú len niektoré zo svojich ťažobných lokalít, by si dotknuté podniky mali viesť samostatné účtovníctvo pre každú uhoľnú výrobnú jednotku.“

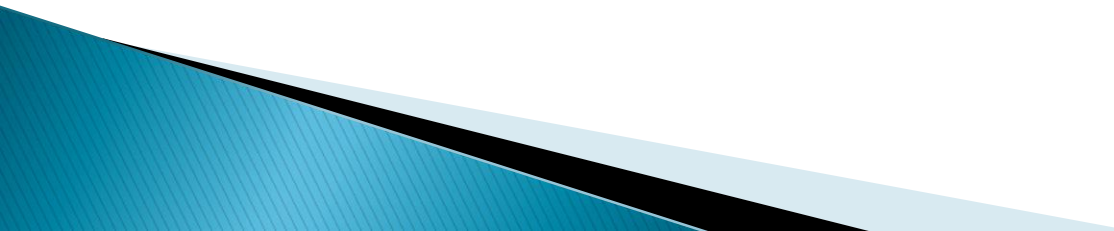
6. Prípád HBP – cena elektriny

- ▶ Vplyv navrhovaného všeobecného hospodárskeho záujmu (VHZ) na účastníkov trhu (podľa dokumentu vlády):
 - Uvažovaná výšky tarify za prevádzkovanie systému 4,5 euro/MWh
 - Dopad navrhovaného VHZ na štátny rozpočet bude neutrálny
- ▶ Treba: Uvažovať verejné rozpočty v širokom slova zmysle:
 - aj európske výdavky
 - nárast cien elektriny pre všetkých odberateľov.

7. Diskusia –

- ▶ Návrh pokračovanie VHZ
- ▶ Návrhy do Akčného plánu transformácie regiónu horná Nitra
 - = pokračovanie ťažby lignitu, spaľovanie, dotovanie
- ▶ V rozpore a mitigačnými opatreniami
- ▶ Odpísanie zásob
- ▶ Vyťaženosť kapacít SE, a,s,
- ▶ Dokončenie Mochoviec

Závery a odporúčania

- ▶ Zmeny klímy, globálne otepľovanie je oprávnené témou spoločenského diskurzu.
 - ▶ Zníženie emisií CO₂ znížovaním spaľovania fosílnych palív je dôležitou súčasťou mitigačných opatrení.
 - ▶ Zavedenie a predlžovanie dotovania ťažby lignitu v HBP cez tarifu za prevádzku systému je príklad zlého opatrenia.
- 

Ďakujem za pozornosť

RNDr. Viliam Páleník, PhD. Ekonomický ústav SAV
www.ekonom.sav.sk viliam.palenik@savba.sk

Zdroje:

- 1) Uzn. vlády SR č. 580/2018 z 12.12.2018 k materiálu č. 42546/2018 Problematika transformácie regiónu horná Nitra v súvislosti s návrhom všeobecného hospodárskeho záujmu na zabezpečenie bezpečnosti dodávok elektriny.
- 2) Richard Filčák – Vladimír Balaz – Tomáš Jeck: Coal Region in Transition: Energy, Jobs and Wealth in Horná Nitra, Slovakia, Centre of social and psychological sciences, SAS, 2018.
- 3) Greenpeace: Chýbajúci dátum ukončenia ťažby uhlia na Slovensku je v rozpore s európskou legislatívou. GreenPeace Slovakia Tlačová správa – 25. marca, 2019
- 4) Hlavné závery analýzy vládneho dokumentu „Problematika transformácie regiónu horná Nitra v súvislosti s návrhom všeobecného hospodárskeho záujmu na zabezpečenie bezpečnosti dodávok elektriny“; Greenpeace Slovensko, RNDr. Viliam Páleník, PhD., h.doc.; marec 2019